

AKO UČIŤ SLOVENSKÝ JAZYK V LOGICKÝCH SÚVISLOSTIACH

ny

ny

Eva Štočková

vit

nyť

vítaz

i

ryba

chôdza

í

pýcha

zvyk

**AKO UČIŤ
SLOVENSKÝ JAZYK
V LOGICKÝCH
SÚVISLOSTIACH**

**AKO UČIŤ
SLOVENSKÝ JAZYK
V LOGICKÝCH
SÚVISLOSTIACH**

Autorka

Mgr. Eva Štočková

Jazyková úprava

PhDr. Katarína Vilhanová

Editor

Marta Šimečková

Grafický dizajn

Dana Jurigová

Fotografie

Discord

Vydalo

SJ - lastovička s.r.o.

Sibírska 14

831 02 Bratislava

sjlastovickasro@proton.me

Tlač

BB PRINT, s.r.o.

Vydanie

1. vydanie, 2025

ISBN

ISBN 978 - 80 - 975090 - 5 - 7

ÚVOD

Keď som sa „definitívne“ rozhodla odísť zo školstva, netušila som, že o niekoľko rokov sa doň opäť vrátim. Negatívna skúsenosť vnučky z práve absolvovanej 1. triedy ZŠ a očakávaný vstup mladšieho vnuka do povinného základného vzdelávania boli mojím spúšťačom vrátiť sa do školstva. V priebehu troch školských rokov – moja tretia ZŠ! Hurá, azda do tretice všetko dobré! Nová výzva – rómska škola. Dovtedy som sa s rómskymi žiakmi stretla len individuálne, maximálne traja v triede.

Ale po poriadku! September som prežila ako neplavec hodený do prúdu vody s množstvom nebezpečných vírov. Triednictvo v piatom ročníku! Nech som to v zabehanom kolektíve skúšala z ktorejkoľvek strany, nič nezaberalo nadiho. Práve v momente, keď som si začala myslieť, že TOTO zabralo, sa zasa len ukázalo, aký to bol omyl. Bolo ťažké priznať si porážku, no ocitla som sa v slepej uličke, ktorá už nikam nevedla. Nezostávalo mi nič iné, len ako s pokorou ísť za pani riaditeľkou a priamo jej dať jednoznačnú informáciu: „Vyskúšala som všetko, čo viem, no zlyhala som!“

A to som už mala za sebou viac ako 20 rokov praxe vo funkcii špeciálneho pedagóga, školského špeciálneho pedagóga i bežného pedagóga s triednictvom od prvého až po ôsmy ročník. V tomto momente bolo mojou výhodou to, že som sa s pani riaditeľkou Marianou Korbelovou poznala už dlhé roky. Okamžite našla riešenie: „Dávam ti tri mesiace na to, aby si individuálnym vzdelávaním určených žiakov dokázala, že nepatria do osobitnej školy a sú vzdelávateľní.“ Nič by mi v tom momente nezaznelo v ušiach melodickéjšie. Nezapochoybovala som ani na sekundu, že tak dlhý čas nebudem ani potrebovať. Problém však nastal v tom, že žiaci odmietali so mnou ísť. Zaskočilo ma to. Príčina však tkvela v minulosti. Ak žiak išiel s pedagógom sám, znamenalo to: nemať svedka.

Zo začiatku chodili vďaka nekompromisnému príkazu, prípadne po dohode, že pôjdu dvaja súčasne. Po skúsenostiach ich už nebolo treba nútiť, začali sa na individuálne vzdelávanie pýtať sami. Už nebolo treba nič dokazovať.

Škoda, že sa niektorí učitelia snažia „tlačiť“ žiakom do hlavy vedomosti, často nezmyselným bifľovaním (strana tá a tá, cvičenie to a to...), nebudaj, keď majú ešte pridruženú neefektívnu spoluprácu mozgových hemisfér. Je totiž dávno dokázané, že proces usudzovania a učenia môže optimálne fungovať, len ak obidve polovice mozgu pracujú synchronne. Optimálne by bolo vyhradiť v školách relaxačný čas spojený s rozvíjaním toho, čo označujeme ako edukácia mozgu. Aj keby to mali byť len chvíľky.

Mala som dcéru dyslektičku, teraz aj vnučku, preto už roky tvorím systém v gramatike slovenského jazyka a aj dyslektickú čítanku na úplne inom princípe, ako bol ten, ktorý priniesla prvá lastovička na našom knižnom trhu pre prácu s dyslexiou. Mojou výhodou je, že pomôcky, ktoré si sama tvorím na základe mnemotechnických princípov, si môžem hneď overiť v praxi. Prišiel čas, ale skôr tlak pani riaditeľky ☺, dať všetko na papier, samozrejme, aj s vysvetlením, ako s konkrétnym materiálom efektívne pracovať.

V tomto materiáli nie je vôbec dôležité postupovať chronologicky. Jednoducho si nalistujte tú časť, ktorú práve potrebujete zvládnuť. Minimalizované učebné pomôcky v podobe tabuliek, ktoré sa nachádzajú v texte, sú súčasťou tejto metodiky na konci ako prílohy. Učivo, napríklad o delení hlások, ktoré priamo s problematikou zavedenia systému zdôvodňovania joty a ypsilonu nesúvisí, v tejto práci nenájdete. Považovala som však za dôležité venovať pozornosť rozlišovacím znamienkam, s ktorými majú problémy jednak dyslektickí žiaci, ale aj žiaci rozprávajúci nárečím – napríklad Záhoráci.

Komplikovaná je aj problematika spodobovania, preto som sa rozhodla zahrnúť do tejto publikácie aj túto tému, aj keď pôvodne som mala v pláne venovať sa len tej časti učiva, ktoré súvisí s tým, čo je hlavným bodom tejto práce – s matricou, ktorú som nazvala Kľúč zdôvodňovania.

Eva Kločková

KLÚČ ZDÔVODŇOVANIA

JOTA a YPSILON vnútri slova

Zaujíma nás
predchádzajúca spoluhláska

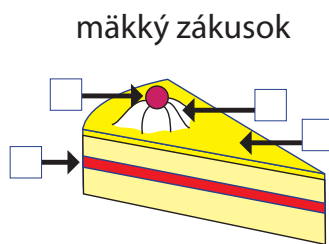
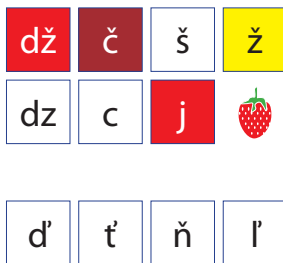

JOTA a YPSILON na konci slova

Zaujíma nás
slovný druh

a) Mäkké spoluhlásky

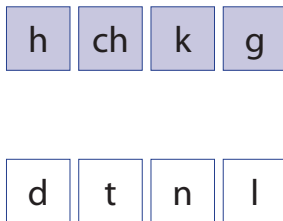
1. PODSTATNÉ MENÁ **KTO? ČO?**

rod	vzor	
	životné	neživotné
MUŽSKÝ	CHLAP	HRDINA
	ŽENA	ULICA
	DLAŇ	KOSŤ
STREDNÝ	SRDCE	DIEVČA
ŽENSKÝ	MESTO	

zakočené na samohlásku spoluhlásku

Vždy je na konci mäkké i. 1

b) Tvrdé spoluhlásky

2. PRÍDAVNÉ MENÁ **AKÝ? AKÍ? á? -é?**

vzor	vzor
PEKNÝ <i>slzička</i>	jednotné číslo y (ý) (pekný človek)
<i>slzička</i>	množné číslo i (i) (pekní ľudia)
Pozor na koncovky! Vzor pekný -ých -ými	
CUDZÍ	cudzí -ich -ími
PÁVÍ	neplatí rytmické krátenie: líšcia, vtáčí, netopierie

Čí? Čia? Čie?

Privlastňovacie prídavné mená, ktoré sú zakončené príponou -ov, -in.

OTCOV hráčov, žiakov **MATKIN** sestrin, mačkin

c) Obojaké spoluhlásky

Brat má päť veľkých rybičiek sfarbených zlatisto.

3. SLOVESÁ **ČO ROBÍ?**

Zvyčajne píšeme -i, -í

Pozor na vybrané slová v rozkazovacom spôsobe: Umy! Skry!

SLUCHOVÁ ANALÝZA A SYNTÉZA

Základom úspechu v čítaní i písaní po nástupe žiaka do 1. ročníka je zvládnutie sluchovej analýzy a syntézy slabík, slov.

Už vo svojej prvej kvalifikačnej práci VÝVINOVÉ PORUCHY A PSEUDOPORUCHY UČENIA A VPLYV KINEZIOLÓGIE – METÓDY JEDNOTNÝ MOZOG PRI PRÁCI ŠPECIÁLNEHO PEDAGÓGA som upozorňovala na to, že problémy vznikajú aj vtedy, keď sa nevenuje optimálny priestor sluchovej analýze a syntéze postupne náročnejších slov v 1. roku školskej dochádzky, čo sa týka počtu slabík a zoskupenia spoluhlások.

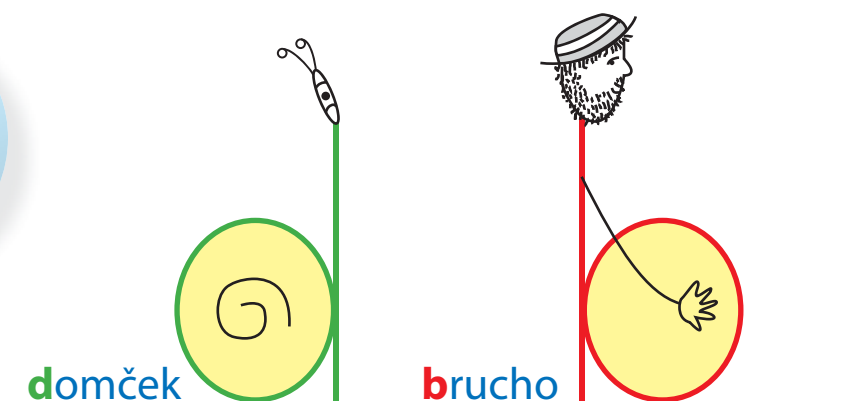
Sluchovú analýzu a syntézu treba upevňovať striktno v postupnosti – od ľahšieho k náročnejšiemu, aby dieťa zaznamenalo úspech.

SLUCHOVÁ SYNTÉZA

- spoluhlásky so samohláskou (l-a, v-o, d-e...)
- spoluhláska, samohláska, spoluhláska (v-e-c, d-o-m, p-í-š...)
- samohláska, spoluhláska, samohláska (u-ch-o, á-n-o, o-č-i...)
- dvojslabičné slová so striedaním spoluhlásky so samohláskou (v-o-d-a, p-e-r-o...)
- dvojslabičné slová so striedaním samohlásky so spoluhláskou (ú-l-e-t, u-m-y-ť...)
- slabiky do slov (mu-cha, ko-nár, ta-nec...)

SLUCHOVÁ ANALÝZA

- spoluhlásky so samohláskou (do, vy, žu...)
- spoluhláska, samohláska, spoluhláska (rak, noc, dom...)
- samohláska, spoluhláska, samohláska (ona, Edo, idú...)
- dvojslabičné slová so striedaním spoluhlásky so samohláskou (ruka, volá...)
- dvojslabičné slová so striedaním samohlásky so spoluhláskou (otec, úvod, éter...)
- určenie prvej, respektíve poslednej hlásky v slove
- vyhľadávanie **d**, **b** a **p** v slabikách a znázornenie konkrétnej slabiky (b-brucho, d-domček: slimáčik si ho nosí na chrbte, p – znázornenie opierania sa o paličku). Ak v slabike nie je konkrétna hláska, pri vyslovení slabiky sa súčasne dotkne stehien (du-bá-čik: du – ruky položí na chrbát, bá – rukami sa dotkne brucha, čik – ruky na stehná z boku). Celé telo je otočené smerom, ako čítame „b“.

Obrázok slúži ako mnemotechnická pomôcka dovedty, kým si dieťa tieto písmená pri čítaní zamieňa.

PRI SLUCHOVOM VYHLADÁVANÍ HLÁSOK „d“ a „b“ JE VHODNÝ NASLEDUJÚCI POSTUP

Učiteľ sa otočí bruchom
v smere čítaného textu:

Pri analýze slabiky, v ktorej
je hláska „b“, obidvoma
rukami sa dotkne brucha.
Slimáčik si domček nosí na
chrbte, ktorý smeruje na
začiatok riadka. Pri analýze
slabiky, v ktorej sa vyskytu-
je hláska „d“, obidve ruky sa
dotknú chrbta.

V prípade, že slabika ne-
obsahuje ani jednu hlásku
(„d“ alebo „b“), tieto slabiky
treba znázorniť dotknutím
sa rukami stehien.

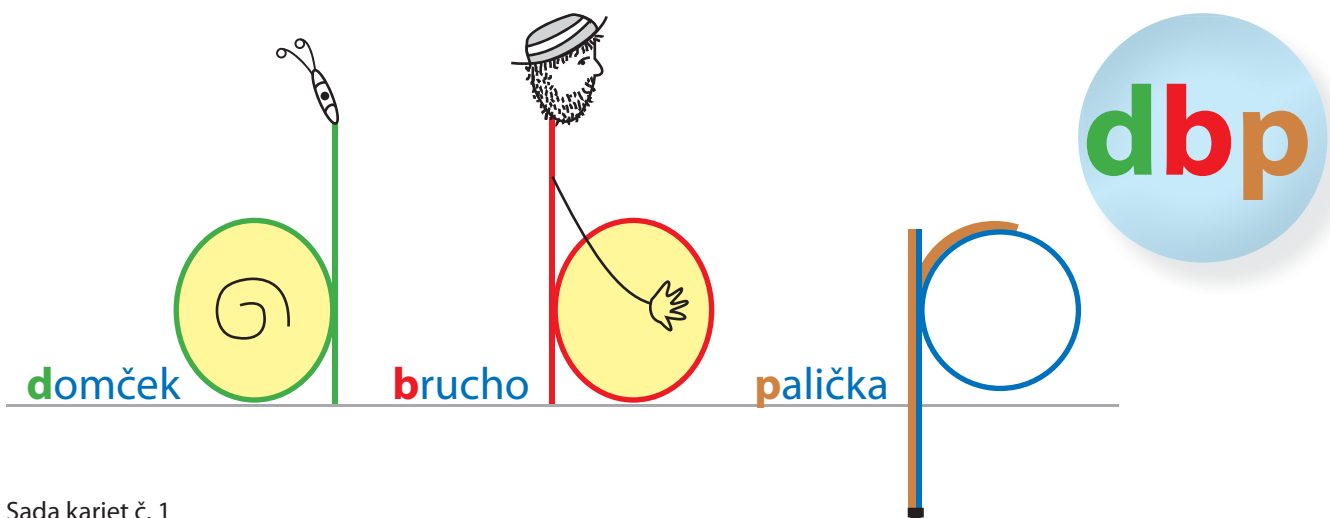
Slová stodola	(3-slabičné slovo)	sto (stehná) – do (chrbát) – la (stehná)
dubák	(2-slabičné slovo)	du (chrbát) – bák (brucho)
brav	(1-slabičné slovo)	brav (brucho)
polievočka	(4-slabičné slovo)	po (stehná) – lie (stehná) – voč (stehná) – ka (stehná)

POZNÁMKA: *Veľmi dôležitá je koordinácia vyslovenia slabiky so znázornením (chrbát, brucho, respektíve stehná). Nie je to vôbec jednoduché! Zosúladenie troch činností: správne delenie slova na slabiky v súčinnosti s vyhľadávaním predmetných hlások a aj ich znázornenie dá zabrať niekedy aj dospelému. Fyzické znázorňovanie postupne ustúpi samotnému písaniu. Verte mi, že dôsledná sluchová príprava žiakov v prvom ročníku zabezpečí optimálnu rýchlosť, minimálnu chybovosť a úhladnosť pri písaní.*

Po zvládnutí sluchovej analýzy **d** a **b** v slovách pridáme hlásku **p**.

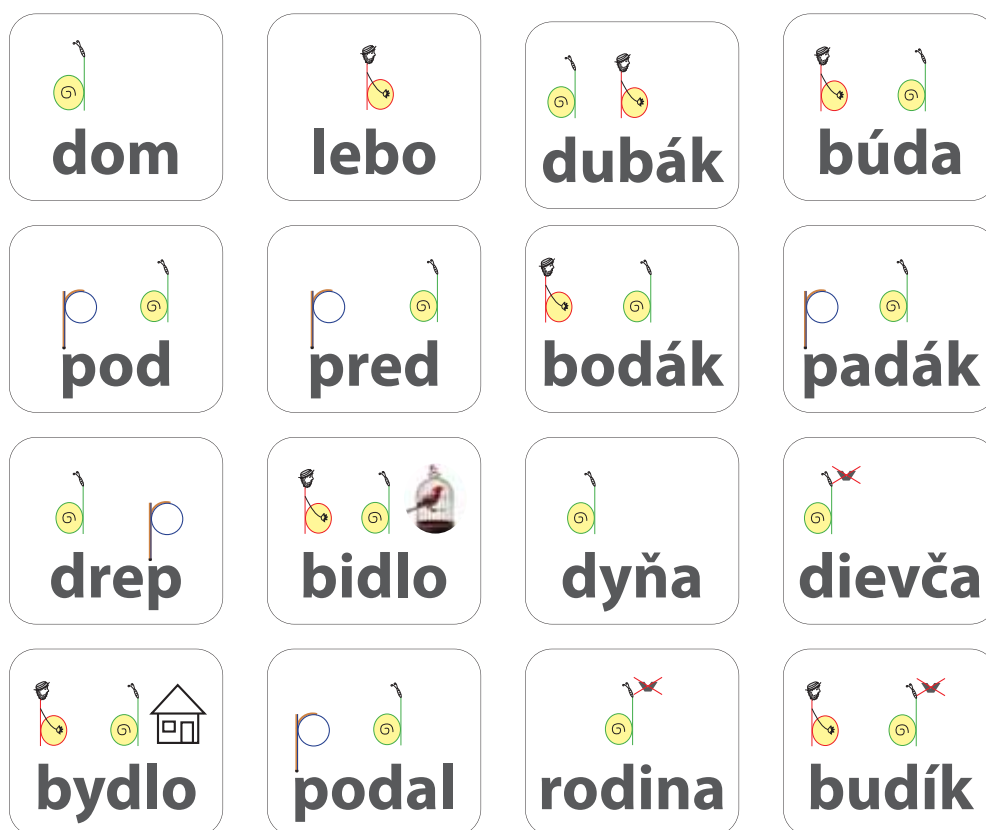
Postupujeme tak ako v predchádzajúcom cvičení, v prípade, že sa v slabike vyskytne hláska „p“, urobí žiak úklon a znázorní opieranie sa o paličku.

Slová podáme	(3-slabičné slovo)	po (úklon) – dá (chrbát) – me (stehná)
upravená	(4-slabičné slovo)	u (stehná) – pra (úklon) – ve (stehná) – ná (stehná)
spolubývajúca	(6-slabičné slovo)	spo (úklon) – lu (stehná) – bý (brucho) va-jú-ca (3x stehná)

Sada kariet č. 1

NÁCVIK ČÍTANIA **d, b a p** S NÁPOVEDNÝM OBRÁZKOM NA KARTIČKÁCH

Po zvládnutí čítania kartičiek s nápovednými obrázkami už prípadnú chybu pri bežnom čítaní nekomentujte, žiaka upozornite len gestom – jemný dotyk pri „b“ na jeho brucho, respektíve pri „d“ na chrbát...

Ak sedíte pred žiakom, môžete uprednostniť znázornenie gesta na sebe.

Veľmi dôležité je pri nácviku čítania hovoriť čo najmenej, aby sme nenarúšali koncentráciu a pozornosť dieťaťa pri čítaní s porozumením - to potrebujeme zaviesť od momentu prvých prečítaných slov a viet. Jednoducho text zakryjete a overujete si, či dieťa slovo správne vysloví a či mu rozumie. Nezabúdajte ani na rozširovanie slovnej zásoby otázkami, akým podobným slovom (synonymom) by prečítané slovo žiak nahradil. Pri práci s vetou tvorte najskôr všetky možné otázky vy, postupne ich majú vedieť tvoriť žiaci. Je nesprávne učiť techniku čítania bez nácviku čítania s porozumením. Ak už vie žiak ideálne pracovať s vetou, kladte otázky sporadicky, nie po prečítaní každej vety. Potom náročnosť zvýšite určovaním kľúčových slov v odseku, respektíve prerozprávaním časti textu či celého obsahu. V žiadnom prípade neodporúčam doma drilovať bezmyšlienkovité čítanie. Text už nie je neznáma vec, môžete venovať viac priestoru čítaniu s porozumením. Je to základ učenia učiť sa.

aei
ou

VYVODENIE SAMOHLÁSOK ODZERANÍM Z PIER

Nácvik odzerala uskutočnite len artikuláciou – bez vydania hlasu. Pomôckou môže byť použitie tabule plexiskla, akoby ste sa snažili niečo povedať tam, kde vás je vidno, no nie je počuť. Táto činnosť prináša efekt pri písaní diktátu, píšuci si ľahšie v slabike vybaví konkrétnu samohlásku. Dieťa pri prvom počutí vety pozerá na ústa diktujúceho. Tak predídete tomu, aby dieťa vetu napísalo skôr, ako si ju vypočuje celú – a to je z hľadiska obsahu dôležité.

Pomôcka: Ani pri jednej samohláske sa pri artikulácii horná a dolná pera nedotknú.

a			pri hláske a ústa otvárame najviac
e			pri hláske e sú ústa v poloúsmeve
i/y			pri hláske i je široký úsmev
o			pri hláske o mierne vy- sunieme pery dopredu
u			pri hláske u pery maximálne zošpúlíme

ABECEDA

Abecedné karty sú skvelou učebnou pomôckou pri rozvíjaní slovnej zásoby, pohotovosti a zvyšovaní úrovne vyjadrovacích schopností.

Abecedné karty možno využiť pri frontálnom, ale aj individuálnom učení. Hodnotenie úspešnosti prichádza na záver, bez pomoci učiteľa. Žiaci so zvedavosťou a v napätí rátajú počet získaných kariet, takže je splnená aj požiadavka medzipredmetových vzťahov (určovanie počtu, porovnanie...). Nezanedbateľná je tiež úloha učiť sa prehrávať a zažívať pocit radosti z víťazstva.

Hra má svoju postupnosť. **V prvom kroku** rozložte karty do kruhu lícom dolu. Kto kartu ťahá, otočí ju a položí do stredu kruhu, aby všetci na ňu videli. Podľa nápovedného písmena pomenuje všetky obrázky: A – Afrika, anjel, arašidy, aligátor, artista, akordeón. Ak žiak predmet, respektíve slovo nepozná, či si nevie spomenúť, prostredníctvom indícií ho privedte k úspešnému riešeniu. V situácii, že dieťa nevie predmet pomenovať, hláskujte vy alebo žiaci, ktorí pojem poznajú. Možno slovo aj slabikovať, dochádza k cvičeniu sluchovej analýzy slov na hlásky, respektíve slabiky. Po zvládnutí karty následne pokračuje žiak po ľavej, respektíve pravej ruke. Týmto spôsobom sa hrá dovtedy, kým vedia pomenovať všetky obrázky.

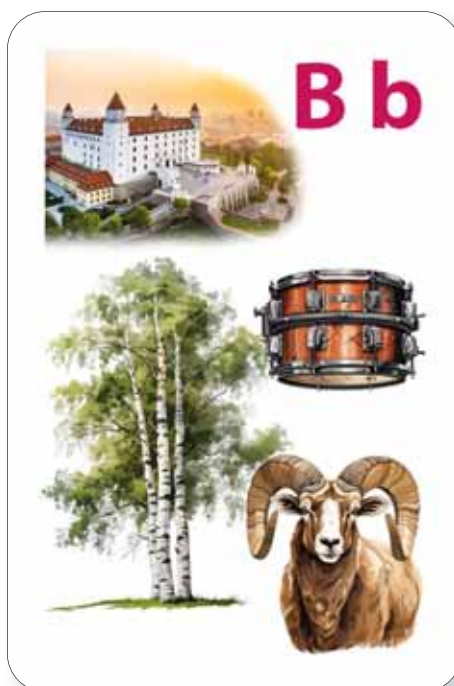
V druhom kroku (iná hra) vytiahnutú kartu má vidieť iba hráč, ktorý si ju vybral. Snaží sa opísať ktorýkoľvek obrázok/-y. Kto prvý začiatkové písmeno slov uhádne, kartu získa. Dôležité je dať deťom iba jeden pokus, aby nedochádzalo k tipovaniu. V opise obrázka (bez použitia slovotvorného základu slova) bývajú žiaci veľmi bezradní. (Napríklad: cyklista – dopravný prostriedok, ktorý má 2 kolesá, nemá motor, osoba, ktorá sa na ňom vezie..., Sagan je...). Učiteľ by mal pomáhať až vtedy, ak o pomoc žiak požiada, respektíve prekročí časový limit určený na premyslenie. Tak má hra spád.

K ďalším kreatívnym aktivitám s kartami dochádza u akčného, tvorivého pedagóga spontánne. Verte, zabavíte sa aj vy! Najväčší úspech dosiahnete vtedy, keď sa do procesu už vôbec nezapájate, stanete sa spokojným pozorovateľom. Deti sa rady hrajú na učiteľa. V reálnej škole im túto zámenu rolí doprajte. Neváhajte sa ani vy stať opäť žiakom (šikovným, pomalým, roztržitým, urážlivým...). Tento spôsob nastavenia zrkadla býva príjemnejší ako „hubová“ polievka, teda neprijemná kritika.

V prípade, že umožníte žiakovi pracovať s pomôckou individuálne, priložte ku kartám abecedný zoznam pomenovaných obrázkov.

Poznámka: Karty s písmenami **ä, dz, é, í, o, ó, ô, ř** sú odlišné v tom, že dané písmeno sa viac-menej nachádza len vnútri slova. Pri rébusoch žiakov vopred o vlastnosti týchto kariet informujte!

SADA ABECEDNÝCH KARTIČIEK

A

Afrika
anjel
arašidy
artista
aligátor
akordeón

B

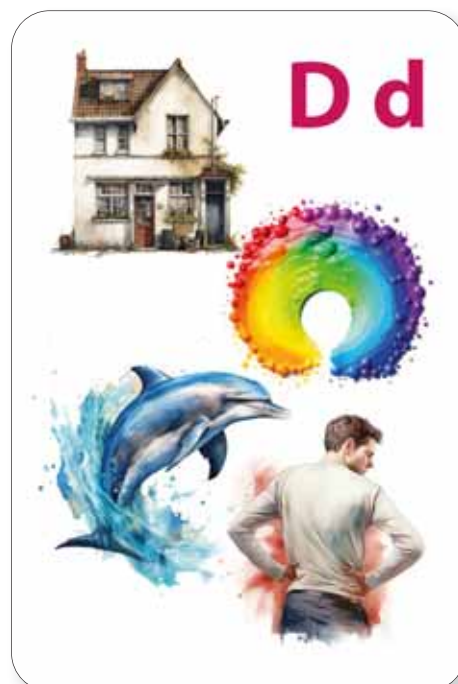
Bratislava
breza
bubon
baran

C

Cyril
cvikla
cukríky
cyklista

Dd

D

dom
delfín
dúha
driek